

Mr Vladan JOVANOVIĆ

**Dragoljub Jovanović, SELJAK – SVOJ ČOVEK
(priređili: N. Jovanović, M. Isić), Beograd 1997.**

Sa izdavanjem istorijske građe Institut za noviju istoriju Srbije nastavio je u 1997. godini publikujući odabrane tekstove Dragoljuba Jovanovića. Priređivači tog korpusa dr Nadežda Jovanović i dr Momčilo Isić opredelili su se za tekstove "ideologa seljaštva" iz njegove stvaralački najplodnije faze (1924-1941), citirajući u naslovu knjige naziv njegovog članka iz 1927. godine. Svesni činjenice da su neki tekstovi (naročito oni dnevopolitički) demagoški obojeni i puni romantičarskog naboja, priređivači su nam ipak prepustili na uvid raznovrsnu građu, od koje je izvestan deo prvi put dostupan javnosti. Zbirka Jovanovićevih tekstova je podeljena na četiri tematske celine u kojima su grupisani članci srodne problematike. Interdisciplinarnost njegovih radova otežala je posao priređivača oko klasifikacije tekstova, ali je 'širokim' naslovima celina problem najvećim delom prevaziđen. Osim toga, iskustvo i dosadašnji istraživački opus dr Nadežde Jovanović (koja je, uzgred, najtemeljniji poznavalac života i dela D. J.) pružaju nam dodatnu pouzdanost u izbor i kompoziciju tekstova.

U prvom poglavlju ("Ekonomski položaj seljaštva") dominiraju teorijski radovi sa dosta globalnih ocena i razmatranja pitanja vezanih za selo. Uz osvrte na agrarne probleme evropskih i svetskih zemalja, Dragoljub Jovanović se postepeno prebacivao na domaći teren, vešto kombinujući svoja bogata saznanja o srpskom seljaštvu i iskustvo sa političke scene. Tekstovi u prvom poglavlju su nanizani gradacijom od opštih (*Savremeni agrarni problemi, Seljačko porodično gazdinstvo, Putevi naše ekonomske politike*), do problemski sasvim konkretnih članaka pisanih živopisnim stilom (*Jesenje brige naše privrede, Čitavi naši predeli gladuju, Bežanje sa zemlje, Ni zapad ni selo*). Široki tematski spektar Jovanovićevih radova obuhvatio je i sociološku analizu srpske seljanke i radnice – "dvostruko i trostruko mučenice", a u nekim tekstovima ima i vrlo uspešnih pokušaja "cvijićevske" etnopsihološke

analize šumadijskog seljaka, naravno za ilustrativne svrhe (*U carstvu šljiva i rakije*).

Čovek bogate erudicije, D. Jovanović se koristio relevantnim pravnim časopisima i stručnom periodikom iz oblasti društvenih nauka, a vešto baratanje faktografijom "Privrednog pregleda", Izveštaja Inspekcija rada i "Trgovinskog glasnika" omogućilo mu je da svoja saznanja verno izloži i podvrgne ih kritičkom preispitivanju. Podaci iz Narodne banke poslužili su mu za deskripciju "jesenjih briga naše privrede", krize u izvozu pšenice i šljiva, pa je kao mogući izlaz predložio da se seljacima izađe u susret putem jeftinih državnih kredita. Jovanovićev smisao i osećaj za tipično najbolje je iskazan u kratkom tekstu *Muke našeg seljaka*, gde je nekolikim jednostavnim rečenicama sumirao probleme koji su ometali produktivnost seljaka. Glad na selu, kao svojevrstan apsurd, razjašnjena je u svetlu agrarne reforme, naročito u Južnoj Srbiji i na Kosovu. Nelogična raspodela slobodnog zemljišta ("Da se čuva ta zemlja za iduće izbore?") i nerazvijen sistem za navodnjavanje ("Šta je plemenitije odista, nego oteti zemlju od vode i dati je zemljoradnji?") bile su glavne materijalne prepreke razvoju poljoprivrede, pa je logično usledilo i "bežanje sa zemlje".

U poglavlju "Seljaštvo – društveni stalež" prikupljeni su tekstovi od kojih je većina ideološki i klasno obojena, pa sami nazivi deluju kao parole (*Seljaci protiv fašizma*, *Nadire seljak*, *XX vek – seljački vek*, *Snaga seljaštva – juče i danas*, *Četvrti stalež* i sl). Veći deo tih radova je objavljen 1936-1940. godine, pod snažnim uticajem evropskih socijalista, ali je uprkos internacionalnoj podlozi, sačuvao svoju autentičnu misao. Sagledavajući odnos intelektualaca prema seljaštvu, Jovanović je široko zahvatio sve društvene nauke i discipline, rasvetlivši pri tom neka "opšta mesta", kao što su konzervativnost i religioznost seljaka. Prateći sve oblike ruralne kulture u naprednijim evropskim sredinama, on se založio za nužnu transformaciju seljaka od "roba rutine" u "potpunog čoveka, koji radi zemlju, služi se mašinama, čita i piše". Naslovni tekst te zbirke pisan je "narodnim" jezikom u formi dijaloga, čijoj su satiričnoj oštrici i seljačkoj promućurnosti izloženi i režim i komunisti. Primećujemo da je u poslednjim tekstovima te celine naglašena duhovna superiornost seljaka koja često ide i u hiperbolu.

Naredna celina knjige – "Agrarni socijalizam" sadrži teorijske radove i oglede, ali i prikaz praktičnog urastanja socijalističkih načela u ideje zemljoradničkih pokreta na Balkanu (Jugoslavija, Bugarska). "Drvo socijalizma se grana(lo)", pa je Dragoljub Jovanović u jednom pismu (*Licem selu*) razjasnio razloge svog odlučnog prepuštanja "mistici nužne emancipacije seljačke". Svoje nadahnute ideje i angažman je čak i grafički iskazao skiciranjem "četvorougona pobeđe", a posebnu pažnju je posvetio prosvetnim prilikama na srpskom selu. Od neobjavljenih tekstova iz Jovanovićeve ostavštine priređivači Zbirke otrgli su od zaborava rad iz 1932. godine (*Zemljoradnici vode!*), posvećen opozicionom delovanju zemljoradničke levice

posle uvođenja diktature. Metaforično označivši vreme političke agitacije kao "doba zemljoradničke setve", D. J. je zadovoljno zaključio da seljački pokret nije stihijski "raspaljen" s vrha, već da je on snažan "dole, u masama; tamo je on srčan i bujan". To je potvrđeno i na kongresu u Čačku 1928. kada je razvijen "zelen barjak na crvenom polju", a zanos, romantizam i idealizam vođe zemljoradnika posebno su tada evidentni (tekstovi: *Duša, telo i krv, Spas odozdo, Orlovska gnezda, Agitacija radnim danima, Bili smo dobar boj* itd). Dva govora D. J. s kraja tridesetih godina (*Srpski seljački pokret* i *Osnovna načela*) održana različitim povodima, zatvaraju treću celinu te zbirke tekstova i svojim kvalitetom, refleksivnošću i empirijskim nabojem odudaraju od prethodnih. Zemljoradničkom zadrugarstvu je posvećeno istoimeno poglavlje u kome su objedinjeni tekstovi o Mihailu Avramoviću, teorijskim i praktičnim načelima zadrugarstva, a i o mogućnosti sindikalnog organizovanja zadrugara.

Odabrani članci i radovi Dragoljuba Jovanovića predstavljaju organsku dopunu njegovoj sociologiji seljaštva (zasnovanoj na "Agrarnoj politici"), a tematsko grupisanje tekstova jedan je od mogućih puteva zaokruživanja biografije te znamenite ličnosti, ali i prilog istoriji agrarne misli u predratnoj Srbiji.